

Marie Čechová a její *Život s češtinou*

V roce významného životního jubilea M. Čechové, přední české bohemistky (*1937), vyšla v nakladatelství Academia její nejnovější kniha s názvem *život s češtinou*, s podtitulem *Nomen omen Česka – češtinářka – Čechová*.¹ Svou koncepcí a zpracováním navazuje tato kniha na autorčin předchozí titul, vydaný v tomtéž nakladatelství před pěti lety.²

Kniha *život s češtinou* je rozčleněna do tří částí a obsahuje 38 studií. Jejich východiskem se převážně staly odborné články, referáty a příspěvky, jež M. Čechová přednesla na českých i zahraničních lingvistických a lingvodidaktických konferencích, publikované v lingvistických časopisech a konferenčních sbornících v letech 2011–2015³, tedy po dokončení své *Řeči o řeči*. Příslušné téma je vždy rozpracováno, doplněno o další poznatky a obohaceno aktuálními autorčinými úvahami. Za každou studii je uveden bibliografický údaj primárního textu a seznam novější, k tématu vázící se odborné literatury. Součástí publikace je anglické resumé, jmenný rejstřík a výběrový věcný rejstřík.

První dvě části knihy, nazvané *Úvahy o řeči* a *Úvahy nad češtinou ve škole*, odpovídají celoživotnímu odbornému a lingvodidaktickému zaměření M. Čechové a obsahují 19, resp. 13 studií. Třetí část, s titulem *Paměť pro budoucnost*, přináší šest studií, jež odrážejí autorčin citový i citlivý vztah k její milované stylistice češtiny a lingvodidaktice.

Úvahy o řeči v první části knihy jsou rozvrženy do čtyř kapitol. První, nejrozsáhlejší a zároveň tematicky nejrozsáhlejší nazvala M. Čechová *O řeči a stylu*. Převažují studie, jež spojuje hledisko řekněme „uživatelské”: *Co jazyk nabízí a uživatelé nedoceňují*; *Posuny v řeči profesionálních mluvčích veřejnoprávních médií*; *Řád a chaos v myslích uživatelů češtiny*; *Ještě k procesu přijímání textu*; *Jak se dítě slovem zmocňuje světa?* s podtitulem *Analogie, nebo kreativita v řeči dítěte?*; *Stabilita, nebo dynamika vlastních osobních jmen v sociolektech*; *Slovesné vazby a předložkové kon-*

¹ Marie Čechová, *život s češtinou*. Praha: Academia, 2017, 391 s. ISBN 978-80-200-2694-1.

² Marie Čechová, *Řeč o řeči*. Praha: Academia, 2012, 311 s. ISBN 978-80-200-2069-7. Její recenze byla publikována zde pod titulem: *Marie Čechová a její Řeč o řeči*. „Stylistyka” XXII, 2013, s. 529–531.

strukce v pohybu a *Paralingvální grafické prostředky* o užívání interpunkčních znamének i v jiné funkci než syntaktické.

Druhá kapitola v *Úvahách o řeči* dostala název *Úvahy nad kodifikací* a přináší tři tematicky nejúžeji spojené studie: *Kodifikace z hlediska pragmatického*; *Kodifikace češtiny i z pohledu cizinců* a *Úvaha nad kodifikační Akademičkou příručkou českého jazyka*.

Do třetí kapitoly, nazvané *Nad frazeologií v řeči*, zařadila autorka čtyři zajímavé frazeologické studie zaměřené na dynamiku frazémů v současné komunikaci: *život frazémů*; *Posuny a omyly v užívání a chápání frazeologie*; *Propria ve frazeologii* a *Stylový charakter frazému*.

Třináct studií v druhé části, nazvané *Úvahy nad češtinou ve škole*, je uspořádáno do tří kapitol. Pět studií v první z nich spojuje název *Ideál a smysl výuky češtiny*, odrážející dlouholeté pedagogické zkušenosti M. Čechové. Některé z těchto studií s provokujícím podtitulem či otázkou ve svém názvu či podtitulu ukazují na nekončící diskusi o nesmrtelných, opakovaně probíraných, někdy i polozapomenutých pedagogických a lingvodidaktických problémech: *Nenaplnitelný ideál češtináře? Učitelé nejvýbornější z lidí být musejí (J. A. Komenský)*; *Dynamika v obsahu a formách vyučování mateřskému jazyku na středních školách*; *Výbrané psychodidaktické aspekty a faktory ve vyučování češtině*; *Ztracená středoškolská léta? Rozetneme gordický uzel?* a *Zrušíme nejen větné rozbory?*

V následující kapitole s názvem *Vzdělávání učitele a žáka* najdeme devět studií, v nichž autorka klade důraz na vzdělávání češtinářů, jejich profesní přípravu a kontinuitu vzdělávání v mateřském jazyce nejen jich, ale také jejich žáků. Pod názvem *Historická nadčasovost výukových problémů. Z výzkumu chápání mluvnických kategorií substantiv učitelů a žáků* je uvedena na žádost některých čtenářů *Řeči o řeči* kapitola z knihy *Mluvnické kategorie podstatných jmen ve vyučování českému jazyku* M. Čechové (Praha 1976), která pojednává o některých výsledcích rozsáhlého výzkumu zaměřeného v letech 1968 a 1970 na chápání mluvnických kategorií u žáků pražských základních a středních škol. V poslední studii s názvem *Odborný styl v odborných školách* se M. Čechová vrací k problematice odborného vyjadřování v učebnicích češtiny pro střední školy, jejichž byla spoluautorkou, a k výuce češtiny na středních školách všech typů, a to právě s ohledem na potřebu žáků těchto škol osvojit si tvorbu i recepci komunikátů odborného stylu.

V třetí kapitole, *Čeština i pro cizince*, jsou uvedeny studie, které svou odbornou problematikou souvisejí s některými texty z předchozích kapitol, nyní je však akcentováno hledisko jinojazyčného uživatele češtiny, který poznává češtinu jiným způso-

³ Výjimkou je zařazení jedné kapitoly z monografie *Mluvnické kategorie podstatných jmen ve vyučování českému jazyku* (Praha 1976) in: *život s češtinou*, s. 263–329.

bem a učí se jí užívat v komunikaci nejen s rodilými, ale i s nerodilými mluvčími, např. *Věčné styly ve vzdělání bohemistů cizinců*; *Místo frazeologických obrátů v osvojení češtiny cizinci*.

Třetí část *života s češtinou* zahrnuje pod názvem *Paměť pro budoucnost* šest studií, v nichž se autorka jakožto pamětnice a zároveň aktivní současnice dívá na mnohé pro bohemistickou lingvodidaktiku významné události a osobnosti, např. ve studii *O češtině trochu jinak* se dozvíme o historii a současnosti populární Olympiády v českém jazyce, k jejímž zakladatelům spolu s K. Olivou st. a V. Kraflovou patří.

Druhou srdeční záležitostí M. Čechové je časopis *Český jazyk a literatura*. K němu se váží studie *Vývoj lingvodidaktiky z pohledu časopisu Český jazyk a literatura* s podtitulem *Dožije se ČJL sedmdesátí?*, odrážející nelehkou situaci tohoto periodika pro češtináře v současném ekonomickém prostředí, a studie o lingvodidaktickém přínosu plzeňského lingvisty a dlouholetého člena redakční rady „Českého jazyka a literatury“ Jaromíra Spala (1913–1990): *Jaromír Spal a časopis Český jazyk a literatura*.

Do této části byl zařazen i medailon významného českého lingvisty *Poslední ze tří králů bohemistiky 20. století, František Daneš*. Tato trojice – Miloš Dokulil, Karel Hausenblas a František Daneš – ovlivnila bádání o českém jazyce v nebyvalém rozsahu (obsáhli všechny jazykové roviny) a v mimořádném dosahu, inspirujíc nejen mnohé české, ale i zahraniční jazykovědce, a to nikoli jen bohemisty.

Závěrečná studie o současné slovenské lingvodidaktice reflektuje autorčiny dlouhodobé úzké kontakty se slovenským vědeckým prostředím, zejména s kolegy z Prešovské univerzity.

Vhodně zvoleným výkladově-úvahovým stylem myslela autorka *života s češtinou* na čtenáře své knihy. Těmi jsou – jak sama ve své předmluvě uvádí – především širší kulturní veřejnost, učitelé a studenti češtiny a jiných jazyků, profesionální uživatelé češtiny a všichni, kteří se o češtinu a komunikaci v ní zajímají. Inspirativní podněty k zamyšlení, možná i k vášnivým diskusím a také k další tvůrčí práci zde nepochybně najdou i bohemisté-vědci z Česka i ze zahraničí.

Ludmila Zimová, Ústí nad Labem